

ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО (3 год.)

Урок 1

Тема: “Шукав, гірко помилявся, каявся, знову шукав і часто напівгодинний працював, працював до останнього віддиху, всіма відкинений і забутий” (Біографія і творчий ужинок В.Винниченка).

Мета: Ознайомити з життям і творчістю письменника. Прищеплювати старшокласникам любов до України. Закріпити вивчене про умови життя і творчості української інтелігенції в еміграції.

Хід уроку

I. Виклад нового матеріалу.

Девізом уроку можуть стати слова письменника, сказані на схилі літ:

“Перекажіть мій, так би мовити, скромний заповіт людям... Скажіть їм: нема більшої, нема почеснішої, нема великолічнішої і прекраснішої мети та сенсу існування як окремих людей, так і цілих націй, як творення щастя. Не сили, не могутності, не панування, не розкошування, а щастя. Розумієте? А колегам моїм, письменникам і митцям, перекажіть, що немає вищої, цікавішої теми для їхніх творів, як щастя”

Володимир Винниченко

Після аналізу такої морально-естетичної позиції письменника вчитель переходить до розповіді про життя митця.

Володимир Кирилович Винниченко народився 28 липня (16 липня – за старим стилем) 1880 року у Єлисаветграді, (проте його батьки були виходцями з хутора Веселій Кут поблизу села Григорівка Єлисаветградського повіту тодішньої Херсонської губернії, через що в деяких документах неправильно подається місце народження Володимира нібито в цьому населеному пункті в сім'ї бідного селянина). До речі, сам письменник у листах з якоїсь невідомої причини датою свого народження вважав 14 липня 1880 року за старим стилем, тобто – 26 липня 1880 року за новим. Але в наш час дата народження митця 28(16) липня доведена дослідником творчості В.Винниченка П.Федченком на основі метричної книги церкви Володимирської Богоматері тодішнього Єлисаветграда (нині – Кіровограда). Батько одружився з вдовою, яка мала трьох дітей. Спільною дитиною став тільки Володимир.

Спочатку хлопчик учився у сільській школі, потім в Єлисаветградській гімназії, але через матеріальні нестатки закінчити її не зміг. Довелося стати батраком, вчитися самотужки, а пізніше у Златополі екстерном закінчити школу й одержати право на вступ до університету. У 1901 році Винниченко став студентом юридичного факультету Київського університету й цієї ж осені вступив у РУП (Революційну Українську Партию).

Як неблагонадійного, Володимира виключили уже з першого курсу. Юнак перебрався до Полтави, де розгорнув політичну агітацію. За це був заарештований і відданий в солдати. Десь у цей час Винниченко й почав творити. Першим друкованим твором стало оповідання “Сила і краса”, яке в наступних публікаціях уже називалося “Краса і сила”. З’явилося воно на сторінках “Киевской старины” в 1902 році. Іван Франко відразу помітив нову зорю таланту: “...Рантом виринуло щось таке дуже, рішуче, мускулисте і повне темпераменту, щось таке, що не лізе в кишеню за словом, а сипле його потоками, що не сіс крізь сито, а валить валом, як саме життя, всуміш, українське, московське, калічене й чисте, як срібло, що не знає меж своїй обсервації і границь своїй пластичній творчості”.

А Леся Українка підкреслювала, що уже першими своїми творами він підніс українську літературу до рівня західноєвропейської й утверджив новий літературний напрям – неоромантизм, до виразників якого письменниця зараховувала й себе.

До речі, історія дебюту надзвичайно цікава й парадоксальна. Директор книгарні “Киевской старины” Б.Степаненко відмовив Винниченкові в публікації, вважаючи твір двадцятидворічного студента слабким, недолугим і не вартим уваги. Щастя, що Євген Чикаленко зацікавився твором, прочитав його і добряче висварив В.Степаненка: “Та ви знаєте, що вчора ви прогнали талановитого українського письменника? Ви знаєте, що такої речі, яку оце тримаю я в руках, у нашій літературі ще не було?”

Цінністю оповідання “Краса і сила” було насамперед новаторство, те, про що так добре сказав Григорій Костюк аж у наш час: “Мистецьке значення цього оповідання в тому, що драматична історія злодійського світу, з одного боку, подана на тлі різноманітного типажу міського ярмарку, цієї, як писала Леся Українка, широкої, яскравої картини, а з другого – на тлі багатолікості тюремних мешканців і чарівних пейзажів Сонгорода. Ці дві лінії: драматична історія Ілька – Мотрі – Андрія та живо багатобарвне тло, на якому ця історія відбувається, – творять свіжу й оригінальну мистецьку єдність оповідання”.

Життя Володимира Винниченка було складним. Арешти, солдачина, переслідування... Після першого ув’язнення в 1903 році в одиночній камері Лук’янівської в’язниці за дезертирство з армії, революційну діяльність і переправляння забороненої літератури через кордон Винниченко знову, вже значно надовше (спочатку були тільки короткочасні від’їзди) опинився за кордоном, звідки повернувся аж у 1905 році. Знову взяв участь у боротьбі, знову сів у тюрму, відбув восьмимісячне ув’язнення в 1906, після чого ще мала бути й довічна каторга. Тож довелося емігрувати. Жив у Австрії, Франції, Швейцарії, Італії, час від часу нелегально навідуючись в рідну Україну.

У 1905 році В.Винниченко написав найкращу з своїх повістей “Голота”. Писав багато, натхненно, високохудожньо. Деяло пізніше, у 1928 році, відомий у той час критик А.Річицький у статті “Володимир Винниченко в літературі і політиці” не міг стриматися від найвищої похвали: “Обсягом

і різноманітністю своєї тематики, діапазоном проблем і масою людських типів Винниченко, безперечно, стає на рівні першої-ліпшої літератури європейської".

У 1914–1917 р.р. письменник проживав у Москві й Україні нелегально, був співробітником журналу "Украинская жизнь".

Уже з 1909 року драматургія В.Винниченка заповнила українську і російську сцени. Першою драмою була "Дисгармонія". Від її постановки і аж до написання "Пророка" можна було свідчити однозначно, що Винниченко давав зразки драм такого типу, які відкривали дорогу українському театралі на світовий рівень. Як свідчать факти, майже всі Винниченкові п'єси були в репертуарі Леся Курбаса ("Шаблі життя", "Дисгармонія", "Великий Молох", "Базар", "Брехня", "Гріх", "Чорна Пантера і Білий Ведмідь"). Йшли Винниченкові п'єси в перекладах і за кордоном.

Сімнадцять років підпільної боротьби зробили Винниченка досить відомим у середовищі патріотів. Коли перемогла Лютнева революція, В.Винниченко очолив перший уряд УНР, був призначений генеральним секретарем внутрішніх справ. Саме Винниченковому перу належали всі декларації та універсали УНР, у яких він дотримувався ідеї суверенності та незалежності України.

W. Винниченко особисто брав участь у переговорах з Тимчасовим урядом і найболючіше відчував, що ідея "єдиної неділімої" не вмерла, що на Україну й далі Росія дивиться як на економічний придаток: "А ті місії до Петербургу? Там же розпиналась моя гідність, моя гордість. Там я в передпокоях міністрів, у їхніх прийомних, під їхніми зневажливо-неуважними посмішечками топтав себе, сам себе бив по лиці, сам собі харкав у душу". Проте хтось мусив тягнути найскладнішу й найвідповідальнішу роботу, і письменник ніколи від неї не відмовлявся. Скубли Винниченка й доморощені патріоти, які, не розуміючи складнощів політики, звинувачували прем'єр-міністра за найменші похибки і роздували їх до непростимих гріхів: "А коли вертався з Петербургу, то мене ж за це, за ці пониження і петербурзьке розп'яття розпинала наша "більшість", глузувала з мене, висміювала і плювала за те, що мене там ображено".

Працювати доводилося до виснаження, до крайньої втоми. А ще ж, крім політики, була творчість. Занедбаний талант бунтував у душі письменника, вимагав права на свою реалізацію. Не дивно, що у щоденнику з'явився запис: "Але ж як я скучив за писанням. Ніколи й за одною коханою жінкою я не тужив так, як за тишею, пером і папером. Холодію, як уявляю, що пишу".

Крім драм, митець на той час уже створив новаторські романі "Чесність з собою", "Заповіти батьків", "Записки Кирпатого Мефістотеля". Зашарпаний політичними справами, він використовував для творчості кожну вільну хвилину: драма "Панна Мара" була написана в поїзді під час поїздки на переговори з Тимчасовим урядом, п'єса "Між двох сил" творилася на Княжій Горі під Києвом, де Винниченко переховувався і тривожно очікував арешту після повалення Центральної Ради П. Скоропадським.

Після Четвертого універсалу від 22 січня 1918 року В.Винниченко склав свої поширені пам'ятки. У Київ виридалася банді більшовика Муравйова, яка зачищала українську столицю від речі, що позначала історичну культуру. Новий уряд УНР, яким уже керував В.Голубович, виїхав до Житомира, а Винниченко з дружиною, дмінінами земщинистів і прихованими документами на фіктивні прізвища, виїхали на південь України.

У цей час Винниченко дуже страждає, адже справа життя, плоди тяжкої політичної боротьби, здобуті досягнення були знищенні в одну мить. Письменник зізнав, що Скоропадський не втримається при владі, не покладав великих надій і на Петроград.

Почалася громадянська війна, а з нею українські міжусобиці. В.Винниченко починає покликаною шукати шляхів до істини, але їх у цій ситуації просто немає. З мандатом члена ЦК УСДРП письменник виїхав до Австрії і у Відні організував Українську комуністичну партію. Відштовхуючись від цього факту, не варто звинувачувати письменника в неіснуючих гріхах: він тоді ще вірив у можливість побудови справедливого суспільства на основі комуністичних ідей, вірив у перспективу молодої держави нового типу і навіть, дізнавшись про спробу нового вторгнення на територію України, створив групу, яка мала перейти кордон і попередити про це радянський уряд, а потім доручив справу пілотів, який здійснив переліт з Відня до Кисва і привіз документи, військові карти та лист В.Винниченка.

У травні 1920 року з документами на ім'я та прізвище Йозефа Сімона В.Винниченко приїхав до Москви. Тут він відстоював ідею федерації радянських республік, яку втілив у "Доповідній записці РКП". Значно пізніше з великими труднощами В.Винниченко одержав від Леніна, який, до речі, дуже негативно й цинічно висловлювався про творчість українського письменника, дозвіл на повернення. Цей дозвіл навів письменникові острак: "Намічається путь на Голгофу. Треба, щоб знову чащу пониженнія, образ, тривог, боротьби було мною виніто. Так вимагаєте, що зветься сумлінням". Так вимагала любов до України. Але Винниченко не помилувся стосовно чаші страждань. Після приїзду він розчарувався у більшовицькій "революції": "Революція мертвіс, кам'яніс, бюрократизується. Дух життя, боротьби, шукання, ламання і виникання зник. Зник ентузіазм, буйність, розмах. Скрізь запанував безмовний урядовець, безkritичний, сухий, боязкий, формалістичний бюрократ".

Зрозумів Винниченко, що ні в двадцятих роках, ні пізніше ніякої соціальної й політичної справедливості на радянській землі не буде: "Де та рівність, коли і в соціалістичній Росії так само панує нерівність, коли один має все, а другий нічого, і той, хто має все, їздить на автомобілях, бере хабарі, нічого не робить, а той, хто нічого не має, працює і виснажується в даремних зусиллях проіснувати. Що ж таке, в такому разі, комунізм? В хороших словах? В парадах?" Уважне око митця не могло не помітити, що "совбаріни" живуть чи не краще від самодержавних дворян голубої крові.

Письменників пропонували високу посаду, забезпечене життя, але для того треба було зректися національних переконань і вірою й правдою служити владі, яка абсолютно нічого доброго Україні не збиралася робити. У душі письменника в цей час боролися митець і політик. Розум політика диктував Винниченкові потребу лишитися і хоч чимось допомогти Україні, серце митця відчувало безглуздя такого наївного рішення, а талант вимагав нормальних умов для існування. Тяжкі роздуми, вагання й переживання відбилися у щоденниковых записах того часу: "... Є тільки два виходи: або відмовитись бути українцем і тоді бути революціонером; або вийти зовсім з революції й тоді можна бути українцем. Ні того, ні другого я не можу зробити, і те, і друге боляче мені смертельно. А з'єднати те й друге не можна, історія не дозволяє. Коли б не було в мене ще літератури, мистецтва, я серйозно почав би думати ще про один вихід: смерть. Вона розв'язала б найкраще цей вузол". Тож у вересні 1920 року Винниченко емігрував назавжди. За кордоном він почав різко критикувати рялянську політику, хоча знову ж таки час від часу обстоював думку, що факт створення СРСР важливий і позитивний.

У вільних умовах письменник повністю віддався творчості. Як свідчать його картини, був В.Винниченко і непоганим художником. Літературна ж спадщина Володимира Кириловича складає цілих двадцять чотири томи!

Хоча Винниченко виїхав з України, його ще деякий час друкували і навіть виплачували гонорари. Багатотомник Винниченкових творів у 1926 – 1928 роках видав "Рух", а в 1930 – 1932 – "Книгоспілка".

До 1933 року Володимир Винниченко був серед тих митців, яких рекомендуvala для вивчення шкільна програма. Але після самогубств Миколи Хвильового і Миколи Скрипника В.Винниченко написав знаменитий "Відкритий лист до Сталіна і членів Політбюро ВКП", у якому прямо заявив: "Офіційно вважається і проголошується в СРСР, що національне питання там розв'язано ідеально. На великий жаль, це не так. В глибині своєї свідомості ви й самі, звичайно, знаєте, що до ідеального розв'язання питання ще дуже далеко". Письменник сміливо нагадував, що відбувається не процес побудови соціалізму, а "відновлення старої... єдинонедіlimої Росії, відновлення тюрми народів". За цей лист і за відвертість Винниченко поплатився тим, що в СРСР були знищені й заборонені всі його твори, дітям у школах вчителі наказували чорнилом замалювати в підручнику портрет письменника і вирвати сторінки з його творчістю. Самому письменникові ідеологи надовго приліплюють тавро "старого вовка української контрреволюції".

У 1934 році В.Винниченко купив стареньку садибу в околиці французького міста Канн і тут назавжди поселився з дружиною Розалією. Садив сад, город, працював фізично і науково, творив. Саме тут, коло Приморських Альп у Франції, письменника й застала війна.

Під час фашистської окупації німці пропонували В.Винниченкові співпрацю, але письменник відмовився, за що був кинутий у концтабір. Правда, через деякий час Володимира Винниченка випустили на волю.

Уесь передвоєнний, воєнний і повоєнний час митець турбувався долею України. Він був небезпідставно переконаний, що Україна першою підпаде під німецьку окупацію, згодом – під окупацію Сталіна, тому звертався до ООН з вимогою згуртувати миролюбні сили і навіть пропонував ідею європейського протекторату над Україною.

П'ятдесят літ Володимир Винниченко трудився на літературній ниві. Писав на високому світовому рівні, створив понад сто оповідань, десятки п'ес, 14 романів, його перу належать науково-філософські праці “Відродження нації” та “Конкордизм”. Саме цей письменник вважається засновником української фантастики: першістком у цьому жанрі стала Винниченкова “Сонячна машина”. Велику цінність і зараз має Винниченків “Щоденник”.

Після війни В. Винниченко відсторонився від політики. Займався тільки мистецтвом. Але залишився патріотом, бо спонукав письменників української діаспори писати про Україну, нагадувати світові, що вона є, страждає, мучиться, але не вмирає.

Коли на схилі років Володимир Кирилович звернувся до радянського уряду з проханням дати дозвіл на повернення, щоб хоч померти в Україні, письменникові грубо відмовили. Помер митець у Франції в селі Мужен недалеко від Канн 6 березня 1951 року, знаючи, що в рідному краю його творчість замовчувана й заборонена, що він майже забутий старшим поколінням українців, а молодшому й зовсім невідомий.

ІІ. Первинне усвідомлення поданого матеріалу.

На цьому етапі уроку доцільно прочитати й обговорити невеличке оповідання В. Винниченка (наприклад, “Кумедія з Костем”)

ІІІ. Домашнє завдання:

Вивчити біографію письменника, скласти хронологічну таблицю життя і творчості; прочитати оповідання “Федъко-халамидник” та “Кумедія з Костем”.